„EU FUI FĂCĂTORIU DE PACE, CA MIELU CU LUPU”: EVALUAREA DIN PERSPECTIVA AUTORULUI ÎN „CRONICA BANATULUI” DE NICOLAE STOICA DE HAȚEG

Raluca Levonian[*]

Introducere

Evaluarea reprezintă un fenomen discursiv care a atras atenția lingviștilor relativ recent. Complexitatea sa justifică tendința actuală de a depăși metodele de cercetare cantitative, constând în identificarea elementelor lexicale sau gramaticale cu funcție evaluativă într-un text și în inventarierea ocurențelor acestora. Studiul evaluării discursive necesită, mai degrabă, utilizarea unor metode calitative și o abordare interdisciplinară, care să facă apel la discipline precum antropologia culturală, sociologia sau psihologia, pe lângă analiza discursului (Englebretson 2007). În prezent, numeroase cercetări în acest domeniu au la bază corpusuri contemporane, alcătuite din texte nonliterare. Acest studiu își propune să identifice expresii ale evaluării într-un text în limba română, din prima jumătate a secolului al XIX-lea, scris de preotul Nicolae Stoica. Cadrul teoretic este dat de parametrii evaluativi identificați de Thompson și Hunston (2001), articolul urmărind posibilitatea aplicării acestora în studiul textelor cu caracter literar și istoriografic, cum este cazul cronicilor.

Evaluarea în discurs

Într-un studiu de pionierat, Biber și Finegan (1989) propun o definiție a evaluării discursive drept modul în care se exprimă, la nivel lexical și gramatical, atitudinile, sentimentele, judecățile și convingerile autorului. Deși autorii semnalează complexitatea fenomenului, evaluarea tinde să fie astfel concepută la nivel strict lingvistic. O serie de cercetări ulterioare subliniază însă necesitatea examinării evaluării nu punctual, identificând și izolând anumite elemente lexicale, ci prin raportarea la co-text și la context. Semnale ale atitudinii autorului pot fi dispersate pe parcursul întregului text și pot îndeplini o funcție importantă la nivelul organizării discursive (Hunston 2001). De asemenea, orice act evaluativ realizat de un autor reflectă, mai mult sau mai puțin vizibil, sistemul de valori și de credințe al unei comunități (Englebretson 2007: *6*; Du Bois 2007).

[*] Universitatea din București.

RITL, nr. 1–4, p. 221–231, București, 2013

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

Sintetizând cercetările anterioare, Thompson şi Hunston identifică trei funcţii principale ale evaluării în discurs. În primul rând, evaluarea reprezintă exprimarea unei opinii sau a unei judecăţi de valoare. Datorită raportării la sistemul de valori al societăţii sau al grupului din care face parte emiţătorul, evaluarea va avea întotdeauna o dimensiune ideologică: „Deoarece ideologiile sunt, în esenţa lor, seturi de valori – ce este considerat bine sau rău, ce ar trebui sau nu ar trebui să se întâmple, ce este adevăr sau minciună – evaluarea este un concept lingvistic fundamental în studiul acestora" (Thompson, Hunston 2001: 8). Acesta este şi motivul pentru care cei doi autori preferă să utilizeze termenul „evaluare" (*evaluation*) în loc de „perspectivă" (*stance*): primul termen este considerat mai expresiv datorită legăturii etimologice cu termenul „valoare" (*value*). Procesul de evaluare constă, în esenţă, în atribuirea de valori entităţilor sau propoziţiilor supuse judecăţii. Cea de-a doua funcţie a evaluării este de a contribui la construirea şi la menţinerea raportului dintre autor şi cititor; spre exemplu, inserarea unor structuri evaluative într-un text poate contribui la încercarea autorului de a ghida interpretarea cititorului într-o anumită direcţie, de a-l convinge sau chiar de a-l manipula pe acesta. Dimensiunea relaţională a evaluării are ca scop, de cele mai multe ori, construirea solidarităţii dintre autor şi cititori (Martin, White 2005). În ultimul rând, evaluarea îndeplineşte şi un rol discursiv, deoarece tinde să se producă în punctele-cheie ale discursului, oferind indicii cu privire la informaţii anterioare sau ulterioare.

În acest studiu va fi adoptată definiţia propusă de Thompson şi Hunston (2001: *5*), conform căreia evaluarea discursivă reprezintă exprimarea atitudinii, a opiniei sau a perspectivei emiţătorului faţă de referent. Pornind de la această definiţie şi având în vedere toate nivelurile textuale, cei doi autori identifică patru parametri principali în funcţie de care emiţătorii tind să realizeze evaluări. Cel mai important parametru este cel pozitiv – negativ, considerat a fi principalul criteriu în realizarea evaluărilor lingvistice. O astfel de evaluare este condiţionată de sistemul de valori aflat la baza textului şi, deşi nu întotdeauna explicite, referirile la acest criteriu nu pot lipsi dintr-un text (Thompson, Hunston 2001: *23*). Parametrul certitudinii se referă la siguranţa autorului cu privire la valoarea de adevăr a fiecărei informaţii furnizate în text. Parametrul aşteptărilor, constituit prin prisma aşteptărilor cititorului, se poate aplica atât discursului în sine, cât şi informaţiilor oferite în cadrul discursului. În cele din urmă, parametrul importanţei implică aprecierea unei informaţii, a unui fragment discursiv sau chiar a discursului în ansamblu ca fiind sau nu relevantă în context.

Autorul şi opera sa

Fiu de preot ortodox, Nicolae Stoica (1751–1833) a beneficiat de o instrucţie temeinică, fiind bun cunoscător al limbilor germană şi sârbă, pe lângă latină. Pregătirea sa i-a permis să parcurgă treptele rangurilor preoţeşti, de la cea de diacon şi învăţător în satul Cornea din Caraş-Severin, la cea de preot şi, ulterior, de

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

protopop al Mehadiei. Mai bine de trei decenii, el a îndeplinit şi funcţia de director al şcolilor ortodoxe româneşti din Banat. Preotul Stoica a fost, de asemenea, un martor direct al evenimentelor militare din regiunea Banatului, însoţind trupele militare imperiale în calitate de secretar şi de interpret, între anii 1770 şi 1791 (Mioc 1981; Păcurariu 1996).

Din întreaga sa activitate, se observă credinţa profundă a preotului Stoica în funcţia educativă a lecturii şi a istoriografiei. *Cronica Banatului* este cea mai amplă şi, probabil, cea mai cunoscută lucrare istoriografică a lui Nicolae Stoica. Pe lângă aceasta, preotul a mai realizat o *Scurtă cronică a războiului din 1788–1791* şi *Mehadier Chronik* (tradusă drept *Cronica Mehadiei şi a Băilor Herculane*). *Cronica Banatului* a fost redactată între anii 1826–1827, în două variante, cea de-a doua fiind şi cea mai detaliată (Mioc 1981: *21*). Lucrarea are o structură ternară, primele două părţi tratând perioada antică şi pe cea medievală, în timp ce secţiunea a treia, cea mai extinsă, cuprinde evenimente petrecute între anii 1716 şi 1825. Informaţiile furnizate în primele secţiuni sunt mai laconice şi bazate mai ales pe datele oferite de surse scrise, printre acestea numărându-se şi istorii universale, apărute la sfârşitul secolului al XVIII-lea, precum *Istorija raznih slavjanskih narodov, naipače Bolgarî, Horvatovă i Serbovă* de Iovan Raic şi *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats* de Francesco Griselini. În ultima parte, relatarea devine mai vie şi mai captivantă, mai ales atunci când cronicarul narează evenimente la care a participat direct.

Identitatea etnică a românilor din Banat este concepută ca având o dimensiune religioasă, dată de menţinerea credinţei ortodoxe, şi una istorică, autorul făcând adeseori referiri, pe parcursul cronicii, la procesul etnogenezei, la campaniile purtate de romani pe teritoriul Daciei şi la vestigiile arheologice păstrate. În viziunea lui Nicolae Stoica, trecutul lasă urme în prezent, urme care trebuie să fie cunoscute, respectate şi conservate. Rolul cronicarului este, prin urmare, de a reactiva astfel de amintiri, de a reface legătura dintre prezent şi trecut, de a oferi exemple şi învăţături contemporanilor săi. Nicolae Stoica se numără, astfel, printre cărturarii care, deşi „de condiţie modestă”, au deţinut un important rol în procesul de luminare a maselor: „Această cărturărime, clericală sau laică, a asigurat nu doar continuitatea culturii, ci şi un anume sens «mai democratic» al acesteia” (Lemny 1990: *26*). O opinie similară este formulată de Victor Neumann (2006: *214*), care subliniază contribuţia unor clerici ortodocşi din Banat, precum Maxim Manuilovici, episcop de Vârşeţ, şi Nicolae Stoica, în calitate de protopresbiter de Mehadia, la răspândirea culturii în lumea rurală.

Parametrul pozitiv – negativ

Evaluarea în funcţie de acest parametru se realizează, cel mai frecvent, prin intermediului lexicului selectat de către un autor. În *Cronica Banatului*, termenii prototipici sunt adjectivele „bun”, „rău” şi adverbele „bine” şi „rău”. În cazul portretelor, poziţia termenilor evaluativi variază, aceştia putând fi plasaţi fie la

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

începutul secvenței descriptive, fie la final; în ambele situații, astfel de termeni au rolul unor epitete care cumulează esența descrierii:

(1) „La episcopu Vidac veni secretar învățat, rumân, fecior de protopop din Sibii, Ilia Popovici, iar cu 6 limbi; ca şi pre acesta îl luă Cetatea sindicus la ştathauz; *bun* om" (p. 194–195).

(2) „Crestnicul Nicola, de la zidirea bisericii în Cetate, el rumân, *bine* au păzit-o; 36 de ani crâznic, iarna, vara, în sobița din turn durmea şi să scula, cetea cărți" (p. 195).

(3)„Că au fost el *bun*, rus, teolog învățat, însă fără răbdare, ..." (p. 194).

(4)„...supt protopopu Sebeşului, Gheorghie Ilinescu, *cel rău*, ce bătea popii. Acela stăpânea şi pre protopopul Logojului; încă şi alți protopopi de el să temea (...)" (p. 192).

Exemplele de mai sus arată că, în cadrul cronicii, evaluarea personajelor în funcție de parametrul pozitiv – negativ nu apare izolat, ci încadrată într-un context mai amplu, de obicei alături de verbe de acțiune. Autorul urmăreşte obiectivitatea, încercând să nu se limiteze la etichete nesusținute de detalii; ca urmare, pe lângă descrierea de trăsături, sunt introduse şi acțiuni considerate reprezentative pentru personajul respectiv. Referirile la instruirea persoanelor portretizate sunt recurente, fără a constitui, totuşi, criteriul suprem în evaluarea de ansamblu a acestora. Spirit lucid, Nicolae Stoica se ghidează în general după detalii concrete în judecățile de valoare şi nu ezită să critice comportamentul unor prelați ortodocşi, atunci când consideră că aceştia se îndepărtează de la codul moral al milei şi al iubirii față de aproape.

O doză de subiectivism intervine, însă, atunci când este vorba de aprecierea unor grupuri sau colectivități, în sfera militară. În general, atitudinea cronicarului este de susținere a armatei austro-ungare, în serviciul căreia a activat; ca urmare, judecarea negativă a unei acțiuni îndreptate împotriva trupelor imperiale nu poate surprinde:

(5)„*Urâta* faptă a rumânilor, seimeni turceşti de la Logoj păn la Slatină, cărașoveăni, (bârzoveăni), pogoniceăni, (bistreăni), cu teregoveăni, ce-au ajutat turcilor în a. 1738 de-a astupa drumul Cheăii Teregovii, ca oastea înpărătească în Mehadia să să închidă!" (p. 184).

Acesta este unul dintre rarele cazuri în care informația este evaluată chiar înainte de a fi introdusă în text, prin utilizarea adjectivului evaluativ în poziție inițială în cadrul enunțului exclamativ. Exemplul constituie o raritate şi datorită faptului că judecăți negative nu sunt exprimate, de obicei, la adresa românilor bănățeni. Mai frecvent sunt prezentate pe larg şi evaluate acțiunile armatei otomane. Un termen recurent este substantivul „reăle", la plural, utilizat pentru evaluarea faptelor soldaților din timpul războaielor dintre Imperiul Austro-Ungar şi cel Otoman, mai ales atunci când este vorba despre turci. În exemplul următor, evaluarea este plasată la capătul unei secvențe descriptive şi funcționează drept o concluzie la toate acțiunile enumerate anterior:

(6)„Iară alți turci, (...) acolo alergasă, case, sălaşe năpustite ardea, oameni tăia, *reăle făcea*" (p. 176).

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

Stilul cronicarului dobândeşte expresivitate atunci când sunt înfăţişate suferinţele locuitorilor din regiune, provocate de continuarea conflictelor militare dintre armata austro-ungară şi cea otomană. Evaluările negative se manifestă în secvenţe mai ample, în care predomină enunţurile exclamative, sporind intensitatea descrierii:

(7) „*Ce fapte tirăneşti* în gloate au făcut! Foc şi sabie au pus, tot făr de veăste lovind! *Câţi puşcaţi, tăiaţi* fugind!” (p. 176).

(8) „Satele cu familiile, când în vâru munţilor, turcii după ei! Tae puşcaţii, iau capete în saci, prind vii, leagă, duc sacii cu capetele jos. De să ascund oameni, mueri cu copii într-adâncul văilor cu apă, acolo turcii cu câni răi, lătrători îi află. Iară fuga! [...] *Din Mehadia 900 de suflete tăiate, robite s-au pierdut, dar din alte sate?!*” (p. 251).

În concordanţă cu sistemul de valori al autorului, pozitiv este ceea ce contribuie la salvarea vieţii umane în general, în timp ce actele de agresiune considerate inutile sunt explicit condamnate. Nicolae Stoica arată o oarecare înţelegere faţă de actele de violenţă săvârşite pe câmpul de luptă, însă adoptă o atitudine mult mai tranşantă şi clar moralizatoare faţă de agresiunile comise de soldaţi împotriva civililor şi a prizonierilor de război sau faţă de tâlhăriile comise de haiduci. Atunci când relatează evenimente care încalcă aceste principii morale, participarea autorului este marcată în diferite moduri: prin acumularea de epitete cu sens negativ, în exemplul (8) sau printr-o adresare directă către cititor, asumând comunitatea de opinii, în exemplul (9). Nicolae Stoica susţine astfel un cod etic bazat pe respectul pentru viaţa umană:

(9) „Dintră care mulţime *năroadă, turbată*, acum la 49 de ani trecuţi, puţini vii vor mai fi” (p. 218).

(10) „Neştiind când l-au tăiat, de bătăile ei, acu îl află mort, capu încolo. Strigă afară; întră oamenii, slujnica cu fata mică. *Iată ce lucra hoţii! Apoi, creştini?*” (p.226)

Nu întotdeauna, însă, evaluarea persoanelor şi a situaţiilor se realizează direct. O trăsătură distinctivă a stilului cronicarului Nicolae Stoica o constituie simţul umorului. Aşa cum reiese din operă, viaţa povestitorului şi a familiei sale nu a fost una uşoară şi sunt notate, cu discreţie, dificultăţile cu care s-a confruntat părintele său ca preot ortodox, dar şi Nicolae Stoica însuşi, obligat să-şi părăsească familia şi să însoţească trupele imperiale pe front. Cu toată trecerea timpului, povestitorul rememorează o serie de detalii şi de întâmplări, unele aparent minore, dar cu semnificaţie personală. În redarea unor întâmplări în care a fost direct implicat, Nicolae Stoica recurge la umor şi ironie. Exemplul următor face parte din relatarea unei întâmplări de tinereţe, din perioada în care Stoica se afla în serviciul mitropolitului Vidac:

(11) „Şi *13 bâte bunişoare şi eu şi locaii, aşa, în loc de fruştuc, le luarăm*. Aceasta fu satisfacţia secretarului că, mânios, caii la hinteu i-au fost prins, acas a să duce, pentru filigene. *Eu fui făcătoriu de pace, ca mielu cu lupu*” (p. 212).

Fragmentul funcţionează drept evaluare finală în micronaraţiune, cuprinzând morala întâmplării. Paragraful nu conţine nicio referire explicită la superiorul său

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

ierarhic, atenția fiind focalizată asupra lui Nicolae Stoica, personaj-narator. Ironia nu are o funcție depreciativă la adresa sa, ci de a obține simpatia cititorilor şi de a contribui la construirea unei imagini coerente a naratorului: acesta se prezintă astfel drept o persoană cu bune intenții, adeseori victimă nevinovată a împrejurărilor.

Parametrul certitudinii

Reprezentarea acestui parametru evaluativ în cadrul unui text anume depinde de genul căruia îi aparține textul (Thompson, Hunston 2001: *24*). În cazul acelor genuri care au drept obiectiv principal informarea cititorului, funcția centrală a evaluării este de a stabili gradul de certitudine care i se poate atribui fiecărei afirmații. Valoarea de adevăr a afirmațiilor făcute reprezintă o preocupare centrală şi pentru cronicarul Nicolae Stoica, evaluarea certitudinii realizându-se la două niveluri, unul strict referențial şi un altul, intertextual.

Din perspectivă referențială, se observă efortul constant al autorului de a demonstra adevărul informațiilor furnizate în opera sa. Discursul cronicarului înglobează două planuri temporale, cel trecut, al evenimentelor înregistrate pas cu pas şi cel al prezentului contemporan autorului, aflat spre sfârşitul vieții şi care priveşte retrospectiv desfăşurarea evenimentelor. Certitudinea informațiilor din planul trecutului este susținută, nu de puține ori, de conexiunile stabilite cu prezentul contemporan autorului şi, se presupune, şi unora dintre cititorii săi.

Nicolae Stoica îşi argumentează discursul cu referiri la diferite surse documentare, cum ar fi vestigiile arheologice sau inscripțiile. Evenimentele din perioada contemporană sau apropiată de cea contemporană vieții sale sunt înfățişate fără trimiteri la alte cronici, autorul preferând să îşi construiască discursul pe baza unor informații obiective, aşa cum sunt cele furnizate de vestigiile arheologice, a căror certitudine îi apare drept incontestabilă:

(12) „însă iară chiar să vede dintr-o tablă de marmor la Logoj, din an.1726, cum că oricare Ioan Rațdam de Mehadia, român, domn Logojului, Lipovii şi Caransebeşului au fost (...)" (p. 170).

(13) „În Mehadia, fortul tare (...) Cheăia <țării> Banatului numită; careă, spartă, şi acum d'n jos de caserne să veăde" (p. 175).

O altă sursă este reprezentată de informațiile obținute de autor de la martori oculari ai evenimentelor. Inserarea unor astfel de voci în cuprinsul cronicii indică importanța acordată experienței de viață, memoriei individuale şi celei colective. Atestarea afirmațiilor se face, de obicei, la finalul unei secvențe narative, prin indicarea sursei sau prin recursul la generalizări, care devin, în acest caz, expresii ale solidarității (Scheibman 2007: *113–114*). Evaluarea certitudinii afirmațiilor respective nu îi mai revine, în acest caz, exclusiv autorului, ci este rezultatul unui proces de colaborare discursivă.

(13) „De careă înaltă călătorie mie în Mehadie şi în Corni moşi bătrâni că aşa au fost me-au povestit" (p. 179).

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

(14) „Moşu Ion Nămăilă din Corni, ce-au fost săiman, de acea groaznică batae povestea” (p. 181).

(15) „(...) Acest Mihai Jurgea 50 de familii n-au lăsat a să papistăşi. Aceasta ştiu toți slătinarii” (p. 188).

Din perspectivă intertextuală, certitudinea este evaluată adeseori cu privire la alte puncte de vedere, pe care autorul nu ezită să le susțină sau să le contrazică, după caz. Atunci când consideră că afirmațiile sunt reale, Nicolae Stoica notează acest lucru în cronică, chiar dacă este vorba de o laudă adresată unui conducător otoman, aşadar reprezentant al armatei inamice:

(16) „Marele herțog Franți la această acție sau batalie de la început până în capăt de fațe au fost, *macar că unii zic* că nainte au fost plecat, fiind prins de friguri. Şi *adevărat că* din răceală reă le-au avut” (p. 179).

(17) „Acesta (Murtaza paşa – n.m.) au slobozit ca săteănii, nu numai oamenii, ce şi femeile lor, cu oaă, lapte, caşi au găini de vânzare în lagher să vină, făr de frică şi făr de grijă. *Şi adevărat că* tare disțiplin ținea” (p. 181).

(18) „De care *unii ar fi şi zis* că lui turcii 6 lubenițe pline de galbini mită i-ar fi adus, *ci n-au fost adevărat*” (p. 175).

Eforturile autorului de păstrare a obiectivității sale sunt vizibile şi în relatarea evenimentelor care îl afectează direct, din perspectiva certitudinii. Aşa se întâmplă, de exemplu, atunci când relatează o întâmplare tragică, în care o bandă de tâlhari i-a torturat sora şi i-a asasinat cumnatul. Secvența narativă este inserată imediat după o altă relatare, cea în care Nicolae Stoica reuşeşte să aducă pe calea cea bună un grup de tâlhari, nu însă şi pe căpeteniile acestora. Conexiunea între cele două întâmplări este realizată prin intermediul modalului „poate”; preocupat de adevăr, autorul se abține de la formularea acuzațiilor, menținând ideea vinovății celor doi tâlhari cunoscuți de el la nivelul posibilității, nu al certitudinii:

(19) „*Poate fi* că şi aceşti harambaşi cu el, şi alții, în luna septemvrie în Mehadia au întrat, seara, când vin năimitorii de la lucru” (225).

Deşi certitudinea este un deziderat al scrierilor istoriografice, un nivel ridicat şi constant al certitudinii asumate de cronicar ar fi nu doar monoton, ci de-a dreptul imposibil de menținut. Un grad ridicat de incertitudine este păstrat, pe alocuri, şi în prezentarea desfăşurării evenimentelor. În general, Nicolae Stoica încearcă să limiteze furnizarea de informații la ceea ce cunosc personajele implicate la momentul respectiv, reuşind să creeze astfel impresia de veridicitate şi să păstreze tensiunea, prin implicarea cititorului:

(20) „Şi viind veăstea că turcii lagheru, corturi şi alte efecte le-au lăsat şi s-au dus, *dar încătro nu să ştie*, marele herțog zisă ca garnizonul din şanț şi din fort să se predea; (...). În 9 sau în 10, *să auzi că* turcii de la Orşava s-au dus, lagher, corturi, bucate, muniție, artilerie îndărăt au lăsat (...)” (178).

În cazul *Cronicii Banatului*, ca de altfel în cazul textelor literare, există nu puține pasaje în care incertitudinea este căutată, reprezintă un efect stilistic pentru a întreține tensiunea. În astfel de situații, incertitudinea tinde să fie marcată prin utilizarea întrebării retorice „Ce-o să fie?”, evaluarea certitudinii îmbinându-se cu

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

cea a normalității. În exemplul următor, la construirea tensiunii contribuie mai multe semnale evaluative: referirea la superstiții ca evaluare negativă a unui incident („semn rău"), reluată în enunțul următor prin sintagma cu rol generalizator „altele mueresti", sinonimele utilizate cu sensul de „plânsete" şi insistența asupra duratei temporale.

(21) „Cu noi şi alții plângea. Eşind ei din Mehadia, s-au rupt o roată; semn rău! Dar şi altele mueresti s-au vorbit. Cântecele, vaitecele străinei, mumâni-mea, zeăce zile, cu zi, cu noapte, într-una. *Ce să fie*?" (192).

Parametrul importanței

Marcarea explicită a semnificației unor secvențe textuale nu este un procedeu foarte frecvent în *Cronica Banatului*. Povestitorul trece fluent de la o întâmplare la alta, fără divagații şi fără a insista prea mult în descifrarea semnificației unor evenimente. Pe alocuri, importanța unor pasaje este reliefată prin utilizarea unor termeni precum verbul „a se pomeni" sau substantivul "pomenire"; conform acestei perspective, ceea ce este important merită să fie înscris în memoria colectivă:

(22) „*Spre pomenire* sunt cuvintele cu care Carl VI pre prințul Eughen l-au petrecut la oaste: «Prințul meu, îi zise, iată îți dau un gheneral mai mare, de la care sfat să ceri (...)» Cu care înpăratul îi puse o cruce toată briliantită în mână şi pre postamânt, scămnaşu ei din jos, aşa inscripție era: «Isus Hristos gheneralisimus, nu zăuitareți»" (p. 167).

Interjecția „iată" cu valoare discursivă reprezintă un procedeu mai comun de introducere a unor secvențe narative în cadrul cronicii:

(23) „Militarii nostri începură a coborî pre drum, ci *iată* turcii călăreți îi întâlnesc şi încep a să pocăi" (p. 270).

(24) „După câteva atache de-a lor, *iată* un țug de husari cu un ofițir de cătră morminți, pre stânga încet în paşi, cătră turci nainte păşiia" (p. 273).

Actul scrierii unei cronici constituie, în sine, o expresie a importanței pe care autorul o acordă trecutului unei comunități. Felul în care autorul îşi organizează textul, atenția acordată anumitor întâmplări în detrimentul altora arată ce consideră cronicarul ca fiind important; relatarea evenimentelor implică întotdeauna un proces de selecție şi o ierarhizare a acestora în funcție de relevanța atribuită lor.

Nicolae Stoica pomeneşte rar şi în treacăt de situația politică din Principatele Române; punctul de interes al operei sale îl constituie istoria Banatului şi, la un nivel mai general, cea a Ardealului. Sunt mai frecvente referirile la politica dusă de Imperiile Habsburgic şi Otoman. Opera sa nu este o „cronică de curte", deşi preotul Stoica a lucrat pe lângă importanți clerici şi înalți ofițeri în armata imperială. Textul reprezintă, mai degrabă, o relatare a istoriei din perspectiva omului din popor şi pe înțelesul acestuia, o relatare în care evenimentele punctând „marea istorie" se împletesc cu cele ale vieții private, ale istoriei personale. În cea de-a

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

treia parte a cronicii, autorul acordă importanță evenimentelor la care a asistat sau pe care le cunoaşte din povestirile țăranilor. Pe lângă evoluția familiei Stoica, un loc central îl ocupă descrierea amănunțită a luptelor la care Nicolae Stoica a participat, ca preot militar. În fundal, cititorul descoperă şi informații despre viața sătenilor din regiunea Banatului, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, şi despre încercările românilor ortodocşi din Ardeal de a-şi păstra credința, de a rezista încercărilor de convertire a lor la catolicism.

Parametrul normalității

Evaluarea în funcție de parametrul aşteptărilor poate funcționa în dublu sens: la nivelul conținutului, informațiile furnizate pe parcursul unui text pot corespunde sau nu aşteptărilor; la nivelul formal, organizarea discursului poate fi sau nu „evidentă” (Thompson, Hunston 2001: *23*).

În cea de-a treia parte a cronicii sale, Nicolae Stoica îşi pune în valoare talentul de povestitor, încercând să evite relatarea seacă şi să creeze suspansul. De câte ori are ocazia, el notează anecdote sau întâmplări care par a încălca tiparele obişnuite. O astfel de micronarațiune este cea care dezvăluie istoria convertirii lui Petru Vancea, căpitan de tâlhari. Micronarațiunea debutează cu o evaluare anticipativă şi metadiscursivă, care atrage atenția asupra povestirii care urmează („o întâmplare de mirare”). Tensiunea este creată prin intermediul sintagmei „făr’ de veăste” şi prin descrierea înfățişării şi a ocupației tâlharilor. Scenariul aşteptat de cititori este contrazis, în cele din urmă, însă povestitorul întârzie, pe cât posibil, rezolvarea, comentând comportamentul ducelui austriac („mare slobozenie cu îndrăzneală avu”):

(25) „El cu frate-său, prințu şi cu alții de-ai săi, eşind ceva în sus în hurc, la vânat, *o întâmplare de mirare* avu, că întrând în pădurea deasă au rătăcit, neştiind încătro. Şi iată aci, făr de veăste, o ceată de oameni armați, rumâni, de turci trimişi, turceăşte înbrăcați, carii tâlhărea şi ucidea, al cărora povățuitoriu acu înaintea marelui herțog în genunchi, la picioare, îi căzu, pardon, milă cerând; şi-i zisă că-l scoate la drum. (...) Aicea Franț *mare slobozenie cu îndrăzneală avu, într-un harambaşă de lotri a să încreăde*, carii pre el norocos la armee l-au adus; şi-i dărui simbrie căpitănească pe un an, numindu-l căpitan a fi de plăiaşi (...)” (p. 177).

Printre întâmplările care contrazic aşteptările se numără şi cele în care preotul Stoica reuşeşte să salveze oameni aflați în pragul morții. Evaluarea este realizată, în astfel de cazuri, indirect, prin referirea la reacțiile celor din jur:

(26) „Abea îl deşteptai şi ochii deşchisă. (…) Eu trimişi preoteasa la oberşteru după zupă. (…) după dându-i, *şi ei alergară: ce-i şi cum fu aceasta, în jumătate de ceas?* Eu spuşi şi *toți să mirară şi cu el vorbiră şi să râsără de aşa leac.* Şi pre încet s-au sănătoşit” (p. 265).

Evaluarea în funcție de parametrii importanței şi ai normalității este mai dificil de distins în textul cronicii, din cauza rarității semnalelor lexicale şi discursive

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

directe. Predoslovia Cronicii Banatului reprezintă, însă, o secțiune textuală semnificativă pentru înțelegerea modului în care autorul apreciază relevanța întâmplărilor relatate. Într-o scurtă trecere în revistă a vieții sale, Nicolae Stoica selectează acțiunile sale pe care le consideră cele mai importante şi cu care se mândreşte, aşa cum sunt situațiile în care a salvat diverşi oameni de la moarte şi mila arătată față de prizonierii de război, indiferent de naționalitate.

Concluzii

Cei patru parametri principali ai evaluării discursive consitutie un instrument util în analiza textelor de dimensiuni întinse, chiar şi pentru un discurs care îmbină istoriografia cu literatura. Parametrul pozitiv – negativ este cel mai bine reprezentat în cronică, însă, din limite de spațiu, analiza s-a oprit asupra modului în care autorul evaluează persoanele şi realizează portretele acestora. Există şi situații, cum este cazul evaluării indirecte, ironice sau/şi comice, în care criteriile analitice utilizate se dovedesc a fi foarte generale, fiind necesară identificarea de subcategorii pentru parametrii evaluativi.

BIBLIOGRAFIE

Biber, Douglas, Finegan, Edward, 1989: *Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect*, „Text" 9 (1), p. 93–124.

Du Bois, John W., 2007: *The stance triangle*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 139–182.

Englebretson, Robert, 2007: *Stancetaking in discourse: An introduction*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 1–25.

Hunston, Susan, 2001: *Evaluation and the Planes of Discourse: Status and Value in Persuasive Texts*, în Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.): *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 176–207.

Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.), 2001: *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press.

Lemny, Ştefan, 1990: *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, Bucureşti, Editura Meridiane.

Martin, J.R., White, P.R.R., 2005: *The Language of Evaluation: Appraisal in English*, Hampshire, New York, Palgrave Macmillan.

Mioc, Damaschin, 1981: *Introducere*, în Stoica de Hațeg, Nicolae, 1981: *Cronica Banatului*. Studiu introductiv, ediție, glosar şi indice de Damaschin Mioc, ediția a doua revizuită, Timişoara, Editura Facla.

Neumann, Victor, 2006: *Tentația lui homo europaeus: geneza ideilor moderne în Europa Centrală şi de Sud-Est*, ediția a treia, Iaşi, Editura Polirom.

Păcurariu, Mircea, 1996: *Dicționarul teologilor români*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Scheibman, Joanne, 2007: *Subjective and intersubjective uses of generalizations in English conversations*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 111–138.

Stoica de Hațeg, Nicolae, 1981: *Cronica Banatului*. Studiu introductiv, ediție, glosar şi indice de Damaschin Mioc, ediția a doua revizuită, Timişoara, Editura Facla.

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)

Thompson, Geoff, Hunston, Susan, 2001: *Evaluation: An Introduction*, în Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.): *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 1–27.

ABSTRACT

This study aims to investigate the realization of authorial evaluation within a particular type of text, a Romanian chronicle written in the first half of the 19th century by the priest Nicolae Stoica. The theoretical framework is based on the definition of evaluation and on the four key parameters of evaluation identified by Thompson and Hunston (2001). The results show that all the parameters are represented in the text and that the use of this scheme allows a structured investigation of the various occurences of evaluative fragments within the text analyzed. However, there are also instances of evaluation, as irony or humorous evaluation, for example, which can be explained only through a more refined analysis.

Keywords: evaluation, discourse, literature, chronicle, Nicolae Stoica.

BDD-A6973 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-04 06:11:34 UTC)